

Катерина БУРЯК

*Здобувачка третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
kateryna_buriak@tnpu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЧАС САМООЦІНЮВАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ПРОЦЕСУ І РЕЗУЛЬТАТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Самооцінювання учнями початкової школи процесу і результату навчальної діяльності має важливе значення для становлення особистості, адже сприяє розвитку у дітей внутрішньої мотивації до навчання, самодисципліни, самоконтролю, самокерування та саморегуляції. Окрім цього, самооцінювання відіграє власну роль у формуванні особистісних цінностей.

Питання самооцінювання навчальної діяльності в початковій школі досліджували вітчизняні вчені (Н. Богданець-Білоskalенко, А. Братковська, Н. Дубравська, О. Лоюк, О. Савченко, Ю. Сидоренко, О. Фідкевич, І. Шевчук та ін.) та зарубіжні науковці (Х. Л. Андраде, Ю. Г. Батлер, С. Ван, І. Ду, А. Елдер, Дж. Лі, Дж. Д. Томас). Проблему формування цінностей учнів початкової школи вивчали Ш. Амонашвілі, І. Бех, Н. Бібік, О. Вишневський, О. Савченко та ін.

Виховання на цінностях є також однією із концептуальних засад реформування Нової української школи, що ще раз підтверджує актуальність теми [1].

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей формування особистісних цінностей молодших школярів під час здійснення самооцінювання процесу і результату навчальної діяльності.

Насамперед, застосування самооцінювання у навчальній діяльності є одним із факторів набуття самостійності, як властивості особистості та як її цінності. Адже, за визначенням О. Савченко, уміння і навички самоконтролю та самооцінки є невід'ємною складовою структури уміння самостійно вчитися [3]. Здійснюючи самооцінювання, дитина усвідомлює, що вона не лише здатна самостійно виконати завдання, але й перевірити його та оцінити якість власної роботи.

Самооцінювання також сприяє усвідомленню цінності особистості. Самостійна, вільна особистість є головним елементом, чинником існування, найвищою цінністю громадянського суспільства. Ставлення до себе, як до цінності стає підґрунтям до соціалізації, основою почуття

власної гідності, яка у свою чергу є найпершим з-поміж ціннісних орієнтирів сучасної української школи [6]. У даному випадку усвідомлення цінності власної особистості та своєї гідності проявляється через оцінку продуктів навчальної діяльності як надбань, вартих поваги. Напрямок цього усвідомлення можна окреслити як рух від матеріального до ідеального: спершу дитина усвідомлює цінність матеріальних речей, створених під час навчальної діяльності, таких як зроблений власними руками виріб, оформлений проєкт тощо («Я це зробив», «Це я намалювала», «Це моя аплікація» і т. п.), а згодом починає усвідомлювати цінність набутих компетентностей («Я знаю...», «Я вмію...»).

Одночасно в цьому процесі відображається й осмислення учнем цінності знань. Висуваючи таке твердження ми керуємося тим фактом, що основною умовою формування високого рівня цінності знань є розуміння школярем змісту і значення виучуваного матеріалу [5, с. 93]. Оглядаючись під час виконання самооцінювання на виконану ним роботу учень усвідомлює, які саме знання стали його особистим надбанням та яку значущість вони мають.

Не менш важливим аспектом формування ціннісного ставлення до знань є емоційна привабливість навчання. [5, с. 93]. У контексті самооцінювання емоційна привабливість першочергово проявляється у позитивному формулюванні оцінних суджень. Адже, як відомо, позитивна оцінка діє як потужний стимул до здобуття нових знань. Тут слід зазначити, що вміння учня позитивно формулювати самооцінні судження про результат власної чи колективної праці формується на основі та за зразком позитивних оцінних суджень вчителя. Так само й усі цінності, які формуються в учня, є результатом засвоєння їх у дорослих. Самооцінювання, як і будь-яка інша складова навчання та життя школяра, є лише одним із чинників їх формування.

Невід'ємними характеристиками як оцінювання взагалі, так і самооцінювання зокрема, без яких ті втрачають будь-який сенс, є об'єктивність, що в ціннісному контексті є синонімом справедливості. Справедливість – ще один першочерговий ціннісний орієнтир сучасної української школи [6]. Під справедливим та об'єктивним оцінюванням ми розуміємо особливий вид діяльності з установаження цінності (рівня) досягнутого учнем [2, с. 23].

При цьому не варто змішувати поняття цінності справедливості та рівності. «Усім учасникам освітнього процесу має бути предметно зрозуміло, що рівність можливостей для них не означає рівність кінцевого результату (у тому числі результатів навчання), адже справедливість

говорить про необхідність у житті індивідуально, проте неупереджено, підходити до оцінювання досягнень та вчинків інших людей» [6, с. 15].

Об'єктивність оцінювання одержується шляхом порівняння досягнень учня з еталоном та його власним початковим рівнем. [2]. Аналогічна ситуація і з самооцінюванням: в процесі освоєння вміння самооцінювання навчальної діяльності здобувачі освіти вчаться порівнювати власну роботу з однієї сторони із зразком, а з іншої – із власними попередніми роботами, рівнем знань, наявним до вивчення оцінюваного матеріалу. В результаті, учні не лише здобувають власне вміння об'єктивно себе оцінити (без перебільшень або применшень власних досягнень), але й переймають суспільно значиму цінність об'єктивності та справедливості.

Насамкінець розглянемо цінність відповідальності. Як наголошує О. Фідкевич, під час здійснення самооцінювання здобувачі освіти вчаться брати на себе відповідальність за власне навчання [4, с. 52]. Рефлексуючи над особистими навчальними здобутками учні усвідомлюють, що рівень їхніх знань залежить насамперед від власної наполегливості і старанності.

Таким чином, самооцінювання молодшими школярами процесу і результату навчальної діяльності сприяє осмисленню ними цінностей самостійності, особистості та власної гідності, здобутих знань, об'єктивності та справедливості, а також відповідальності, тим самим посилюючи учнівську позитивну ціннісну орієнтацію та даючи поштовх до саморозвитку та самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Пісарєв, В. Пісарєва В. Об'єктивне оцінювання – фундаментальна задача освіти. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2009. № 2. С. 22-26.
3. Савченко О. Виховання розумної особистості, яка вмє самостійно вчитися. *Початкова школа*. 2007. № 8. С. 1-5
4. Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і практика формування оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти» для педагогічних працівників. Київ : Генеза, 2020. 96 с.
5. Формування соціально-особистісної цінності знань в учнів / Е. Соломка, В. Бігар, К. Кишко, А. Бойко // Науковий вісник Ужгородського національного університету / [Ред.кол.: (гол. ред.) Козубовська І. В., Бартош О. П., Опачко М. В.]. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. Вип. 16-17. С. 92-94. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/28179>
6. Ціннісні орієнтири сучасної української школи URL: <https://is.gd/Byfb26>